

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Донецький державний університет внутрішніх справ

**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ
ЗБРОЇ**

Науково-практичні рекомендації

Кропивницький 2025

УДК: 343.9.02:343:344 (477) (035.048.3)

П 83

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 11 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

ТАРАСЕНКО Олег Сергійович, проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції;

ШЕВЧИШЕН Артем Вікторович, заступник начальника головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції

П 83 Протидія організованим злочинній діяльності у сфері незаконного обігу зброї / укладачі: Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Данилевський А.О., Людвиченко О.О., Фурман М.О., Лисенко Д.С. – Кропивницький: ДонДУВС, 2025. – 34 с.

У науково-практичних рекомендаціях наведено кримінально-правову характеристику та основні положення щодо кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї, які вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій. Із урахуванням результатів наукових праць, чинного законодавства України, а також національної судової практики розгляду справ про такі суспільно небезпечні діяння узагальнено правові позиції щодо типових помилок, що допускаються під час протидії, а також запропоновано алгоритм вирішення питань їх кримінально-правової кваліфікації.

Науково-практичні рекомендації розраховані на оперативні підрозділи Національної поліції, а також інші оперативні підрозділи, що забезпечують виявлення та документування діяльності, пов'язаної із незаконним обігом зброї. Положення, висвітлені у науково-практичних рекомендаціях також можуть становити інтерес для науковців, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться проблемами кримінального права та кримінально-правової кваліфікації.

УДК: 343.9.02:343:344 (477) (035.048.3)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЇЇ СКЛАДОВИХ ЧАСТИН І КОМПОНЕНТІВ	6
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЇЇ СКЛАДОВИХ ЧАСТИН І КОМПОНЕНТІВ ...	22

ПЕРЕДМОВА

Незаконний обіг зброї в будь-якій країні становить серйозну загрозу безпеці громадян: зброя, передусім вогнепальна, виступає знаряддям умисних вбивств, розбійних нападів, захоплення заручників, терористичних актів та є одним із основних засобів забезпечення діяльності організованої злочинності.

Усвідомлюючи складність характеру загроз, пов'язаних із вогнепальною зброєю та її транснаціональний характер, міжнародна спільнота передбачила механізми запобігання цьому явищу у Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових і компонентів, а також боєприпасів («Протокол про вогнепальну зброю»), що є додатком до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2001 року.

Якщо ж розглядати незаконний обіг зброї в Україні за останнє десятиріччя, то саме вогнепальну зброю найчастіше використовують організовані злочинні угруповання як при вчиненні злочинів загальнокримінальної спрямованості, так і при вчиненні злочинів проти основ національної безпеки. Такі тенденції корелюють зі світовими: згідно із Глобальним дослідженням незаконного обігу вогнепальної зброї за 2020 рік, найтрадиційніша форма незаконного обігу зброї – це незаконний обіг стрілецької зброї та ручної зброї¹.

Аналізуючи статистичні дані з початку збройної агресії РФ, простежуємо беззаперечне збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, учинених із використанням боєприпасів, перед усім це вчинення воєнних злочинів, передбачених ст. 438 КК України, та ріст кримінальних правопорушень, вчинених із використанням вогнепальної зброї. Так, за 2022 рік обліковано 7003 кримінальних правопорушень, учинених з використанням зброї та боєприпасів, з них – з використанням вогнепальної зброї – 1929, холодної зброї – 242, газової та пневматичної зброї – 117, вибухових речовин – 31, боєприпасів – 4684.

За 2023 рік обліковано 30915 кримінальних правопорушень, учинених з використанням зброї та боєприпасів, з них – з використанням вогнепальної зброї – 1867, холодної зброї – 310, газової та пневматичної зброї – 165, вибухових речовин – 63, боєприпасів – 28510.

За даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 2024 рік було обліковано 17059 кримінальних правопорушень, учинених з використанням зброї та боєприпасів, з них – з використанням вогнепальної зброї – 832, холодної зброї – 312, газової та пневматичної зброї – 148, вибухових речовин – 86, боєприпасів – 15681.

Динаміка кримінальних правопорушень, при вчиненні яких зброя є предметом, зокрема, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами

¹ УНЗ ООН, Глобальне дослідження незаконного обігу вогнепальної зброї, 2020 (публікація Організації Об'єднаних Націй, не для продажу E.20.IV.1). С. 7.

або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України), виглядає так: у 2022 році було обліковано 4461 діяння; у 2023 році – 5260; у 2024 році було обліковано 5575 діянь.

З огляду на поширеність злочинної діяльності у сфері незаконного обігу зброї в Україні та необхідності розроблення ефективного механізму протидії цьому, у представлених науково-практичних рекомендаціях розглядаються теоретико-правові засади протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів. Також авторами приділено увагу кримінально-правовій характеристиці та особливостям кваліфікації кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЇЇ СКЛАДОВИХ ЧАСТИН І КОМПОНЕНТІВ

Кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним обігом вогнепальної зброї, її частин, а також бойових припасів до неї, є одними із найбільш розповсюджених видів організованої злочинності. Вогнепальна зброя є не тільки знаряддям, яке використовується з метою облегшення реалізації кримінально протиправного умислу, а і самостійним предметом низки кримінальних правопорушень, які найчастіше вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій. Найбільш типовими видами діянь, де зброя є предметом є такі: викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України); незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України); незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК України); контрабанда культурних цінностей та зброї (ст. 201 КК України).

До кримінальних правопорушень, які найчастіше вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї доцільно віднести: бандитизм (ст. 257 КК України); терористичний акт (ст. 258 КК України), масові заворушення (ст. 294 КК України).

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України вогнепальна зброя зазнала масштабного поширення, що інтенсифікувало її незаконний обіг. Відповідним чином збільшилась кількість кримінальних правопорушень, які вчиняються і з її використанням, зокрема – представниками держави-агресора та громадянами України, які є її пособниками та сприяють реалізації російською федерацією кримінально протиправного умислу.

Аналогічні висновки було отримано відповідно до результатів Оцінки загроз серйозної та організованої злочинності (СОСТА) за 2019–2022 роки, яка була проведена МВС спільно з іншими правоохоронними органами. У звіті було визначено, що збройний конфлікт на сході країни та окупація частини території України також сприяли спрямуванню нелегальних потоків травматичної, пневматичної, стрілецької, вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухівки на решту території. До незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин були причетні як диверсійно-розвідувальні групи та окремі диверсанти, діяльність яких інспірована спецслужбами РФ, так і волонтери,

представники територіальної оборони й особи, які брали участь у бойових діях на боці України та мали можливості щодо вивезення, пересилання вогнепальної зброї та боєприпасів до інших регіонів країни, привласнення чи збуту отриманої для захисту держави зброї, боєприпасів, вибухівки або трофейного озброєння. Незаконна торгівля зброєю здійснювалася переважно щодо обмежених партій стрілецької зброї, яку легко продати – як в аспекті постійно наявного попиту, так і відносно непомітного переміщення. Основні напрями діяльності організованих злочинних угруповань також стосувалися виготовлення саморобної зброї, перероблення мисливської зброї на бойову, контрабанди зброї з країн з менш жорстким контролем та із зони ведення бойових дій, а також організації підпільних майстерень з виготовлення зброї, незаконного обігу боєприпасів та виготовлення саморобних вибухових пристроїв².

Вчинення таких кримінальних правопорушень є складними у виявленні, розкритті та документуванні через низку причин, найпоширенішими з яких є: 1) вчинення у складі організованих груп та злочинних організацій, що часто ускладнює процес встановлення та розшуку всіх учасників; 2) транснаціональний/транскордонний характер (особливо, у випадках вчинення контрабанди зброї) потребує залучення засобів міжнародного співробітництва, що ускладнює процедуру досудового розслідування; 3) перероблена та саморобна зброя часто має змінені маркувальні позначення або взагалі відсутність останніх, що унеможлиблює своєчасне встановлення її приналежності, а відповідно розшуку та виявлення випадків вчинення насильницьких кримінальних правопорушень із її використанням.

У вказаному вище звіті також визначено, що організовані злочинні угруповання, задокументовані у відповідній сфері злочинної діяльності, функціонували менше як 3 роки, на національному (охоплюючи більшість регіонів України) та міжнародному рівні. Відповідні організовані злочинні угруповання переважно мали стійку ієрархічну структуру, з чітко визначеними ролями та розподілом відповідальності. До їх складу входили «виготовлювачі», «кур'єри», «збувачі», «фінансисти» тощо. Також в організованих злочинних угруповань фіксувалася відносно тісно організована структура, яка спиралася на дружні відносини учасників та досягнення спільної злочинної мети. Організовані злочинні угруповання склалися з трьох або більше осіб різновікової категорії і включали громадяни України, рф, білорусі тощо. Оснащеність організованих злочинних угруповань полягала у використанні сучасних засобів зв'язку та застосуванні комп'ютерних технологій. Організовані злочинні угруповання також мали велику кількість нелегальної нарізної вогнепальної зброї (в т.ч. автоматичної)

² Оцінка загроз серйозної та/або організованої злочинності (звіт про результати оцінювання загроз серйозної та/або організованої злочинності - SOCTA Україна) 2019 – 2022. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/8/5/3/8/2/socta.pdf>

та/або вибухівки чи інших засобів ураження тощо, переважно походженням із зони проведення бойових дій. Рівень грошових та матеріальних ресурсів, організації фінансових операцій міг бути різним (у більшості випадків – середнім), залежно від обсягів та джерел фінансування. Переважно організовані злочинні угруповання використовували власні заощадження та отримували кошти від своєї незаконної діяльності. Використання фінансових ресурсів здійснювалось для власного збагачення та подальшого провадження злочинної діяльності, забезпечення транспортом та зв'язком учасників організованих злочинних угруповань. Для провадження злочинної діяльності використовувались власні та орендовані житлові й нежитлові приміщення, мобільні телефони, автомобілі, обладнання для перероблення зброї, обладнання для пошуку схованок в ґрунті тощо. З метою конспірації учасники організованих злочинних угруповань використовували змінні sim-картки, підроблені документи, інші засоби конспірації та протидії діяльності правоохоронних органів. Організовані злочинні угруповання, що діяли у сфері незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин, встановлювали зв'язки у злочинному середовищі та співпрацювали між собою та з організованими злочинними угрупованнями, що діяли в інших сферах злочинної діяльності, передусім у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, підробки документів, корисно-насильницьких злочинів тощо. При цьому між організованими злочинними угрупованнями, що діяли у сфері злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, вибухових речовин та боєприпасів спостерігалася конкуренція за вплив та контроль над відповідною сферою злочинної діяльності та ресурсами. Для прикриття злочинної діяльності та уникнення відповідальності організованими злочинними угрупованнями встановлювались корупційні зв'язки з представниками органів державної влади (в т.ч. зі співробітниками правоохоронних органів) та місцевого самоврядування³.

Аналіз даних, викладених у медіа, а також на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора також дозволяє констатувати наявність низки випадків, коли кримінальні правопорушення, пов'язані зі незаконним обігом зброї є частиною механізму реалізації кримінально протиправного умислу, спрямованого на вчинення низки інших, частіше за все – більш тяжких видів суспільно небезпечних діянь.

Так, наприклад, у лютому 2024 року за процесуального керівництва Полтавської обласної прокуратури викрито 8 учасників озброєної банди на чолі з кримінальним авторитетом. До складу банди входили син організатора та його знайомі. Чоловікам було повідомлено про підозру в умисному вбивстві, замаху, готуванні умисного вбивства, вимаганні чужого майна, бандитизмі,

³ Оцінка загроз серйозної та/або організованої злочинності (звіт про результати оцінювання загроз серйозної та/або організованої злочинності - SOCTA Україна) 2019 – 2022. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/8/5/3/8/2/socta.pdf>

незаконному, зберіганні, придбанні вогнепальної зброї та бойових припасів, незаконній переробці вогнепальної зброї, вчинених за попередньою змовою групою осіб (п. 12 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 15 п. п. 8, 12, ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 14, п. п. 8, 12, 13 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 189, ст. 257, ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 263-1, ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 28, ст. 348 КК України). Окрім цього, організатору інкриміновано встановлення та поширення злочинного впливу (ч. 1 ст. 255 -1 КК України). За даними слідства, діяла банда у м. Кременчук. Упродовж вересня 2023 – лютого 2024 років підозрювані готували вбивство заступника начальника одного з районних управлінь поліції в Дніпропетровській області та депутата Полтавської обласної ради. Поліцейського мали намір позбавити життя через професійну діяльність, а депутата – у зв'язку з громадською роботою щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин. Також встановлено причетність учасників банди до умисного вбивства жителя Кременчука, який з ними конфліктував. У вересні 2023 року чоловіка застрелили з мисливської рушниці неподалік місця проживання. Другою жертвою міг стати кременчуківець, який продав рушницю підозрюваним, проте під час переслідування йому вдалося втекти від учасників банди⁴.

Отже, наведений приклад свідчить про те, що у більшості випадків вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї передбачає факти причетності учасників організованих груп та злочинних організацій до вчинення інших тяжких насильницьких злочинів, а також часто – кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом та окремих видів корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень.

Одним із основних завдань, які мають бути вирішені на перших етапах розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї та своєчасним виявленням та пошуком учасників організованих груп та злочинних організацій, причетних до їх вчинення є встановлення основних каналів надходження вогнепальної зброї.

У 2024 році вченими (А.М. Захарченко, О.М. Мердова, М.В. Кривонос) було проведено анкетування працівників центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції України (з охопленням всіх регіонів країни) для виявлення проблемних питань, що виникають у діяльності цих органів у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї. На думку учасників опитування, основними каналами надходження вогнепальної зброї і боєприпасів, що знаходяться в незаконному обігу, з територій ведення бойових дій та територій поблизу лінії фронту в інші частини країни є такі: 1) військовий транспорт – 10748 респондентів (66,3%); 2) автомобільний

⁴ Застрелили жителя Кременчука, готували вбивства поліцейського та депутата Полтавської облради – викрито 8 учасників банди. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/zastretili-zitelya-kremencuka-gotuvali-vbivstvo-policeiskogo-ta-deputata-poltavskoyi-oblradi-vikrito-8-ucasniv-bandi>

цивільний транспорт – 10619 респондентів (65,5%); 3) поштові служби доставки – 5143 респонденти (31,7%); 4) залізничний транспорт – 2994 респонденти (18,5%); 5) річковий/морський транспорт – 883 респонденти (5,4 %); 6) інше («Ручне перенесення»; «Місця бойових дій»; «Покинуті бліндажі та схрони на колишніх окупованих територіях»; «Волонтери», «Всі»; «Забирають додому учасники бойових дій»; «Перевезення особисто військовими»; «Основне джерело бойові дії на території області»; «Самостійне виявлення, продаж»; «Торгівля з рук в руки»; «Всі відповіді я вважаю правильні»; «Будь-які шляхи, так іде, що «аж з неба падає»). Майже аналогічна ситуація простежується у відповіді на питання: «Які, на Вашу думку, є найменш контрольовані з боку правоохоронців канали надходження вогнепальної зброї і боєприпасів, що знаходяться в незаконному обігу, з територій ведення бойових дій та територій поблизу лінії фронту в інші частини країни?» Так, 9174 респонденти (56,6%) наголосили на тому, що це є військовий транспорт; 5097 респондентів (31,4%) – автомобільний цивільний транспорт; 6000 респондентів (37%) – поштові служби доставки; 4120 респондентів (25,4%) – залізничний транспорт; 2628 респондентів (16,2 %) – річковий/морський транспорт. Зі свого боку в індивідуальних відповідях зазначалися: «Волонтерські автомобілі»; «Ручне перенесення»; «Військові, які беруть участь у бойових зіткненнях», а також те, що: «Все контролюється»; «Робота виконується в усіх напрямках». 11 428 респондентів (70,5%) вважають, що правоохоронними органами завжди приділяється увага встановленню джерел незаконного походження вогнепальної зброї, що була використана при вчиненні кримінальних правопорушень, зі свого боку 3659 опитаних (22,6 %) зазначили, що не завжди приділяється така увага, а 748 респондентів (4,6%) наголосили на неприділенні уваги⁵.

Наведені проблеми зумовлені окремими прогалинами у нормативно-правовому регулюванні обігу вогнепальної зброї, зокрема – відсутністю окремого законодавчого акту. Ще одним актуальним для вирішення питань є остаточне виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у сфері криміналізації незаконного поводження з вогнепальною зброєю.

Основним міжнародним документом, мета якого полягає у сприянні співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності⁶. Документом безпосередньо не виокремлюється діяльність організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу

⁵ Діяльність органів Національної поліції України у сфері проти дії незаконному обігу вогнепальної зброї: основні проблеми та шляхи їх вирішення : аналітична довідка / О. М. Мердова, А. М. Захарченко, М. В. Кривонос ; Донецький державний університет внутрішніх справ. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 52 с.

⁶ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

вогнепальної зброї як вид кримінально протиправної діяльності, який потребує особливої уваги. Проте у 2001 році Україною було підписано Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (далі – Протокол), мета якого полягає в сприянні, полегшенні та зміцненні співробітництва між Державами-учасницями для недопущення, боротьби й викорінення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діяннями⁷.

Відповідно до ст. 5 Протоколу, кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними, для визнання кримінальними злочинами такої умисно скоєної дії: а) незаконне виготовлення вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї; б) незаконний обіг вогнепальною зброєю, її складовими частинами і компонентами, а також боєприпасами до неї; с) фальсифікація або незаконне видалення, знищення або зміна маркування на вогнепальній зброї, передбаченого в статті 8 цього Протоколу. Кожна Держава-учасниця також вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними, для визнання кримінальними злочинами такої умисно скоєної дії: а) за умови дотримання основних принципів своєї правової системи - замах на вчинення або участь як співучасник у вчиненні будь-якого злочину, визнаного таким відповідно до пункту 1 цієї статті, а також б) організацію, керівництво, пособництво, підбурювання, сприяння або шляхом надання порад під час вчинення будь-якого злочину, визнаного таким відповідно до пункту 1 цієї статті⁸.

Системний аналіз кримінально-правових норм, у яких вогнепальна зброя, її складові частини та компоненти є предметом кримінального правопорушення, а також тих, у яких вона є знаряддям надав підставу для констатації, по-перше, відсутності однакового підходу, як до термінології, так і до їх переліку; по-друге, надання безпідставно привілейованого статусу гладкоствольній мисливській зброї. Так, наприклад, у ч. 1 ст. 262 КК України предметом є вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали; у ч. 1 ст. 263 КК України – вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої; у ч. 1 ст. 263-1 - вогнепальна зброя, маркування вогнепальної зброї, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої; у ч. 1 ст. 201 КК України – вибухові речовини,

⁷ Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, затверджений Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text

⁸ Там само.

радіоактивні матеріали, зброя або боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї.

Відповідно наведене дозволяє констатувати таке:

– по-перше, незаконний обіг гладкоствольної мисливської зброї, а також вчинення щодо неї корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень (наприклад, діяння, передбаченого ч. 3 ст. 262 КК України) законодавець вважає протиправним діянням, що не має ступеню суспільної небезпечності, достатнього для криміналізації, тоді як зміна маркування також зброї вже надає підставу для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Наприклад, відповідно до вироку Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 05.11.2021 року (справа № 446/200/21) особу було пред'явлено обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК України за таких обставин: *він на початку січня 2021 року, більш точної дати не встановлено, перебуваючи в лісовому масиві неподалік с. Старий Добротвір Червоноградського району Львівської області, знайшов предмет зовні схожий на двоствольну мисливську рушницю 16 калібру, яка є вогнепальною зброєю. Однак, в порушення вимог п. 21, 22 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про національну поліцію» від 02.07.2015, п. 2, 9 Положення про дозвільну систему затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 №576, п. 2.1., 2.3.3., 8.1. Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолодженої зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України №622 від 21.08.1998, визначивши для себе і достовірно усвідомлюючи протиправність своїх дій та у порушення законного порядку набуття права на вказану гладкоствольну мисливську рушницю, у ОСОБА_6 виник злочинний умисел, направлений на незаконне видалення її маркування та подальшого використання у власних цілях. Реалізуючи свій злочинний умисел ОСОБА_6, через невстановлений проміжок часу, після моменту виявлення мисливської рушниці, яка є вогнепальною зброєю, за допомогою напилка та наждачного паперу, які взяв з собою з дому, перебуваючи в лісовому масиві неподалік с. Старий Добротвір, зняв шар металу на номерних майданчиках, де знаходяться серійні заводські номери, а саме на подушці стволів, на колодці рушниці та металевій рамці ців'я, з метою ускладнення ідентифікації мисливської рушниці. 10.01.2021 о 08:50 год. ОСОБА_6, перебуваючи між населеними пунктами с. Стриганка та с. Старий Добротвір, зупинений представниками Державної екологічної інспекції у Львівській області, які при перевірці дозвільних документів та*

зброї виявили факт незаконного видалення маркування мисливської гладкоствольної рушниці, яка є вогнепальною зброєю, марки ТОЗ 63 16 калібру, що пред'явив для огляду ОСОБА_6. За рішенням суду особу було визнано невинуватим виключно через неможливість довести факт видання маркування саме ним⁹.

– по-друге, за незаконний обіг частин вогнепальної зброї можливо притягнути, як правило, тільки тоді, коли таке діяння вчиняється з метою подальшого виготовлення вогнепальної зброї, оскільки за придбання/збут/зберігання частин вогнепальної зброї кримінальна відповідальність не передбачена.

Відповідно до вироку Вінницького міського суду Вінницької області від 04.07.2025 (справа № 127/20131/25) особу засуджено за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263-1 КК України за таких обставин: ОСОБА_6, маючи умисел на незаконне виготовлення вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, без передбаченого законом дозволу, всупереч вимогам, визначеним п. 1 Переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, затвердженого Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 № 2471-ХІІ, Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622, та Положенням про дозвільну систему, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576, достовірно знаючи про те, що вогнепальна зброя та бойові припаси є предметами, обіг яких обмежено, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, діючи умисно, переслідуючи мету особистого збагачення, в невстановлений спосіб та час придбав стартові (сигнально-шумові) пістолети моделі «ANSAR-BRT» № НОМЕР_2, № НОМЕР_3 та № НОМЕР_4 калібру 9 мм Р. А., а також 3 стволи для проведення пострілів патронами калібру 9x18 мм з метою їх подальшої переробки на вогнепальну зброю та виготовлення бойових припасів до неї. В травні 2024 року, точної дати та часу органом досудового розслідування не встановлено, усвідомлюючи неможливість самотійної реалізації своїх злочинних намірів, ОСОБА_6 домовився зі знайомим ОСОБА_4, який мав відповідні навички та приладдя, про виготовлення вогнепальної зброї шляхом її переробки зі стартових пістолетів, а також про

⁹ Вирок Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 05.11.2021 року (справа № 446/200/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100870022>

виготовлення бойових припасів до неї. Для цього ОСОБА_6 передав ОСОБА_4 вищезазначені стартові (сигнально-шумові) пістолети моделі «ANSAR-BRT», а також 3 стволи для проведення пострілів патронами калібру 9x18 мм. На виконання цієї домовленості ОСОБА_4 у невстановлений органом досудового розслідування час, але не пізніше 05.09.2024, у своєму домогосподарстві за адресою: АДРЕСА_1, шляхом заміни стволів та розточування чашок затворів для проведення пострілів патронами калібру 9x18 мм (ПМ) виготовив короткоствольну нарізну вогнепальну зброю - 3 самозарядних пістолети, а також шляхом спорядження капсульованих гільз патронів калібру 9x18 мм пороховими зарядами та кулями калібру 9 мм виготовив 50 бойових припасів до вогнепальної зброї - пістолетних патронів калібру 9x18 мм (ПМ). Надалі зазначену вогнепальну зброю та бойові припаси він передав ОСОБА_7, який незаконно збув їх особі зі зміненими анкетними даними ОСОБА_8, що діяв під контролем працівників правоохоронних органів. Таким чином, ОСОБА_4 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 263-1 КК України, тобто незаконне виготовлення вогнепальної зброї та бойових припасів, вчинене за попередньою змовою групою осіб¹⁰.

Одночасно із цим, законодавцем передбачено кримінальну відповідальність за контрабанду частин нарізної вогнепальної зброї. У цьому контексті також можна акцентувати увагу на відсутності узгодженої термінології – у більшості нормативно-правових актів у сфері обігу зброї використовується словосполучення «основні/основна частини/частина зброї». Прикладом є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом МВС України від 21.08.1998 № 622¹¹. Такий підхід також ускладнює правильну кваліфікацію дій осіб, які у складі організованих груп та злочинних організацій вчиняють кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу зброї.

Необхідно відзначити, що «основна частина зброї» та просто «частина зброї» мають різний ступінь суспільної небезпечності, оскільки до основних частин належать лише ствол, затворний механізм та ударно-спусковий механізм, які у сукупності, навіть за відсутності інших частин визнаються

¹⁰ Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 04.07.2025 (справа № 127/20131/25). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128627988>

¹¹ Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#n65>

вогнепальною зброєю. Всі інші частини лише спрощують використання вогнепальної зброї. Одночасно із цим, у Протоколі визначено доцільність криміналізації у національних кримінальних законодавствах Держав-учасниць незаконних дій зі «складовими частинами і компонентами» вогнепальної зброї, під якими розуміються будь-які елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, у тому числі ствол, корпус або стовбурну коробку, затвор або барабан, вісь затвору або казенник, а також будь-який пристрій, призначений або адаптований для зменшення звуку, спричиненого пострілом¹².

Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) № 258/2012 від 14 березня 2012 року про імплементацію статті 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Протокол ООН про вогнепальну зброю), та про встановлення дозволів на експорт і заходів щодо імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї надає більш широке тлумачення поняттям «складові частини» та «основні компоненти», розділяючи їх за ступенем значення для забезпечення можливості віднесення зброї до вогнепальної та її придатності до стрільби (проведення пострілів).

Так, у Регламенті вказано, що складові частини означають будь-які елементи або запасні деталі (складові частини, спеціально призначені для вогнепальної зброї та основні для її функціонування, у тому числі ствол, корпус або ствольна коробка, затворна рама або барабан, затвор або казенник, а також будь-який пристрій, призначений або адаптований для зменшення звуку, спричиненого пострілом. Будь-які основні компоненти такої вогнепальної зброї: затворний механізм, патронник та ствол вогнепальної зброї, які, будучи окремими предметами, включені до категорії вогнепальної зброї, на якій вони закріплені або призначені для закріплення), спеціально призначені для вогнепальної зброї та основні для її функціонування, у тому числі ствол, корпус або ствольну коробку, затворну раму або барабан, затвор або казенник, а також будь-який пристрій, призначений або адаптований для зменшення звуку, спричиненого пострілом; основні компоненти означають затворний механізм, патронник та ствол вогнепальної зброї, які, будучи окремими предметами, включені до категорії вогнепальної зброї, на якій вони закріплені або призначені для закріплення¹³.

¹² Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, затверджений Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text

¹³ Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) № 258/2012 від 14 березня 2012 року про імплементацію статті 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної

У цьому контексті необхідно акцентувати увагу на тому, що якщо в особи буде вилучено ствол із запираючим та ударно-спусковим механізмом, такі частини під час проведення експертизи зброї будуть визнані вогнепальною зброєю. Тоді як вилучення лише пристрою, призначеного або адаптованого для зменшення звуку, спричиненого пострілом, магазинів (барабанів), рукояток, прицільних засобів тощо не дозволять притягти особу до кримінальної відповідальності через відсутність таких предметів у кримінально-правових нормах, у яких встановлено заборону незаконного обігу зброї.

Так, відповідно до вироку Сихівського районного суду м. Львова від 27 червня 2023 року (справа № 464/849/22) особу обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 201 КК України за таких обставин: *ОСОБА_5 обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.201 Кримінального кодексу України, а саме, у тому, що вона керуючи прямим умислом, спрямованим на незаконне переміщення через митний кордон України з приховуванням від митного контролю частин вогнепальної нарізної зброї, 21.04.2021 року за попередньою змовою із невстановленою досудовим слідством особою, яка використала ім'я « ОСОБА_6 » та перебувала на території Сполучених Штатів Америки, щодо якої здійснюється окреме досудове розслідування, перемістила через митний кордон України у зоні діяльності ММПО ТОВ «Росан» митного поста «Львів-поштовий» Галицької митниці Держмитслужби, що знаходиться за адресою: м. Львів, вул. Зелена, 147, у міжнародному поштовому відправленні № 4377107 з приховуванням від митного контролю у спосіб, що утруднює їх виявлення, а саме у жіночих легінсах серед побутових речей, продуктів харчування та жіночого одягу, та без зазначення у митній декларації, частини вогнепальної нарізної зброї, а саме: затворну раму із личинкою затвора та бійком, що є основною складовою частиною вогнепальної нарізної зброї, затвор карабіна моделі AR-15 кал. 223 Remington (5,56 NATO); руків'я взведення затвору вогнепальної нарізної зброї карабіна моделі AR-15 кал. 223 Remington (5,56 NATO); полум'ягасник до ствола вогнепальної нарізної зброї карабіна моделі AR-15 кал. 223 Remington (5,56 NATO) та кронштейн, що є моноблоком моделі Air Precision, призначений для установки оптичного прицілу на зброю з відповідним профілем кріплення, з метою їх подальшого використання в особистих цілях¹⁴.*

На противагу наведеному прикладу є обставини кримінального провадження, викладені у вироку Волинського апеляційного суду від 20 листопада 2024 року (справа № 155/542/24) *ОСОБА_7 визнано винуватим та*

організованої злочинності (Протокол ООН про вогнепальну зброю), та про встановлення дозволів на експорт і заходів щодо імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-12#n194

¹⁴ Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 27 червня 2023 року (справа № 464/849/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111985193>

засуджено за те, що він в кінці жовтня 2023 року, більш точний час досудовим розслідуванням не встановлено, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, діючи з корисливих мотивів та з метою отримання прибутків від реалізації, без передбаченого законом дозволу, вогнепальної зброї, з приховуванням від митного контролю, будучи обізнаним, що вказані предмети, без передбаченого законом дозволу заборонені до ввезення на територію України, перебуваючи в Республіці Польща, шляхом привласнення знайденого, придбав вогнепальну зброю, виготовлену саморобним способом по типу однозарядних пістолетів для проведення пострілів патронами кільцевого запалювання калібру 5,6 мм, в кількості три штуки. В подальшому, ОСОБА_7, в кінці жовтня 2023 року, більш точний час та дату досудовим розслідуванням не встановлено, будучи водієм автомобіля марки «Volkswagen» моделі «Craft» , державний номерний знак НОМЕР_1, слідуючи з Республіки Польща в Україну смугою руху «зелений коридор» через пункт пропуску «Устилуг» Волинської митниці ДФС України, що в місті Устилуг Володимирського району Волинської області, зберігаючи в барсетці, перемістив через митний кордон з приховуванням від митного контролю вогнепальну зброю, виготовлену саморобним способом по типу однозарядних пістолетів для проведення пострілів патронами кільцевого запалювання калібру 5,6 мм, в кількості три штуки. Крім того, 03 листопада 2023 року близько 13 години в АДРЕСА_3 було проведено контроль за вчиненням злочину у формі оперативної закупівлі, а саме громадянин ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1, житель АДРЕСА_2, який всупереч п. 1 Додатку №1, затвердженого пунктом 1 Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» №2471-ХІІ від 17 червня 1992 року, п. 2, п. 9 «Положення про дозвільну систему», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №576 від 12 жовтня 1992 року, п. 2.1, 8.1, 9.1, 9.2 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року №622, без передбаченого законом дозволу, збув вогнепальну зброю, виготовлену саморобним способом по типу однозарядних пістолетів для проведення пострілів патронами кільцевого запалювання калібру 5,6 мм, за грошові кошти у сумі 4000 (чотири) тисячі гривень. Згідно з висновком судової експертизи зброї за спеціальністю 3.1 «Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» №СЕ - 19/103 - 23/12585 - БЛ від 08 листопада 2023 року, наданий на дослідження пристрій, належить до вогнепальної зброї, є атиповим гладкоствольним, однозарядним стріляючим

*пристроєм, виготовленим саморобним способом по типу однозарядних пістолетів для стрільби патронами 5,6 мм кільцевого запалювання*¹⁵.

Відповідно, носіння, зберігання, придбання, передача чи збут частин вогнепальної зброї на сьогоднішній день не тягнуть за собою ані адміністративної, ані кримінальної відповідальності. Якщо особа вчинила викрадення, привласнення або вимагання частин вогнепальної зброї, такі дії за наявності підстав мають кваліфікуватись за відповідною частиною кримінально-правової норми, у якій встановлено кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення проти власності певного виду. Якщо таке діяння було вчинено з метою подальшого виготовлення вогнепальної зброї, воно має кваліфікуватись у сукупності із кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 263-1 КК України.

Таким чином, як видається, складові частини будь-якої вогнепальної зброї повинні визнаватися предметом кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 201, 262, 263, 263-1 КК України. Звичайно, немає потреби встановлювати відповідальність за незаконне поводження з будь-якими складовими частинами вогнепальної зброї, але основні частини такої зброї повинні належати до предмета зазначених кримінальних правопорушень¹⁶.

Необхідно також звернути увагу на потребу у правильності тлумачення кримінально-правових норм, у яких встановлено кримінальну відповідальність як за кримінальні правопорушення, вчинені у складі організованих груп та злочинних організацій взагалі, так і протиправні діяння, вчинені у сфері незаконного обігу зброї.

Одним із наочних прикладів є обставини, викладені у постанові Верховного Суду від 04 грудня 2018 року (справа № 161/3885/16-к), де визначено, що *вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 04 листопада 2016 року ОСОБА_7 було засуджено за частиною першою статті 263 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки. На підставі статті 71 КК до покарання за цим вирокком приєднано невідбуту частину покарання за попереднім вирокком у виді позбавлення волі на строк 5 років та визначено остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років. ОСОБА_7 визнано винуватим у придбанні, носінні, зберіганні вогнепальної зброї та бойових припасів без передбаченого законом дозволу. Судом встановлено, що в середині липня 2015 року в районі м. Щастя Луганської області засуджений знайшов (придбав) бойові припаси: гранату «Ф1», уніфікований заряд «УЗРГМ», 8 патронів калібру 7,62 мм, а також вогнепальну зброю гвинтівку «СВТ» калібру 7,62 мм, які засуджений носив при*

¹⁵ Вирок Волинського апеляційного суду від 20 листопада 2024 року (справа № 155/542/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123267918>

¹⁶ Данилевський А.О. Виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у сфері криміналізації незаконного поводження з вогнепальною зброєю в контексті реформування кримінального законодавства. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 110.

собі, перевіз та зберігав за місцем свого проживання на АДРЕСА_1. Зазначені предмети були вилучені працівниками правоохоронного органу 02 грудня 2015 року приблизно о 09:20 під час санкціонованого обшуку згаданого домоволодіння. В касаційній скарзі захисник, посилаючись на пункти 1 та 2 частини першої статті 438 Кримінального процесуального кодексу України просить скасувати оскаржені судові рішення, звільнити засудженого від кримінальної відповідальності відповідно до частини третьої статті 263 КК і закрити кримінальне провадження на підставі пункту 1 частини другої статті 284 КПК. На переконання захисника, відсутність спеціального закону, який регулює правовий режим права власності на зброю, виключає наявність у діянні засудженого об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого частиною першою статтею 263 КПК. Крім того, він стверджує, що висновки судів про відсутність у засудженого наміру добровільно здати зброю та боєприпаси не відповідають фактичним обставинам кримінального провадження. Вважає, що оскільки засуджений повідомив про наявність у нього заборонених предметів до початку обшуку, працівники СБУ мали би задокументувати факт добровільної здачі зброї¹⁷.

У відповідь на касаційну скаргу Верховний Суд відзначив, що диспозицію частини першої статті 263 КК не можна вважати бланкетною, оскільки вона не посилається на інші закони чи нормативні акти у визначенні заборонених діянь, а визначає їх у своєму тексті. Відповідно до цього положення забороняються: «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Власне ця заборона і є диспозицією частини першої статті 263 КК, яка супроводжується визначеними в цьому ж положенні санкціями. Відсилка до іншого «закону» міститься не в диспозиції цієї норми, а у формулюванні умови, яка визначає, коли її диспозиція може бути застосована: «без передбаченого законом дозволу». Якщо «дозвіл» відсутній умова виконана, і діє диспозиція частини першої статті 263 КК, тобто заборона «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Навпаки, наявність відповідного дозволу свідчить про відсутність передбаченої законом умови, за якої диспозиція цього положення може бути застосована. Умови, що визначають застосування диспозиції норми, в теорії права відносять до гіпотези норми. Таким чином, слова у частині першій статті 263 КК «без передбаченого законом дозволу» визначають один із елементів гіпотези норми, який поряд із загальними елементами умов настання кримінальної відповідальності, що містяться в Загальній частині Кримінального кодексу України, визначає можливість застосування диспозиції і, відповідно, санкції частини першої статті 263 КК. В цій частині положення частини першої статті

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 04 грудня 2018 року (справа № 161/3885/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039>

263 дійсно відсилає за своїм змістом до інших законів, вимагаючи, щоб дозвіл, який виключає кримінальну відповідальність за дії зі зброєю, був передбачений законом. Аналогічні конструкції норм, які містять визначену диспозицію і бланкетну гіпотезу норми, містяться також в інших статтях КК (див. наприклад, статті 265, 267-1, 268, 290, 321 КК), що є поширеним в кримінальному законодавстві прийомом конструювання складу злочину. Сторона захисту наполягає на тому, що при тлумаченні слова «закон» у частині першій статті 263 КК належить виходити з вузького розуміння цього терміну, що виключає посилання на нормативний акту нижчого рівня. Але якщо слідувати за цією логікою, «дозвіл», виданий не на підставі «закону» у вузькому розумінні, а на підставі підзаконного акту, не може вважатися «передбаченим законом дозволом» у значенні частини першої статті 263 КК. Іншими словами, за такого тлумачення, особа, яка має дозвіл, виданий на підставі відомчого нормативного акту, має притягатися до кримінальної відповідності за частиною першою статті 263 КК, оскільки такий дозвіл не відповідає вимозі, визначеній цим положенням. Суд зазначає, що відповідно до усталеної судової практики, дозвіл, отриманий відповідно до законодавства в широкому розумінні цього терміну, виключає застосування частини першої статті 263 КК. У Суду немає правових підстав змінювати таких усталений підхід, підтверджений, у тому числі і останніми рішеннями Верховного Суду (див. постанову від 31 травня 2018 року в справі № 127/27182/15-к, провадження № 51-3305км18). Більше того, за обставин цієї справи питання про те, чи відповідає «дозвіл» вимогам частини першої статті 263 КК, не має практичного значення, оскільки засуджений не мав жодного дозволу на «носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Таким чином, Суд робить висновок, що диспозиція частини першої статті 263 КК, за якою засудженого було визнано винуватим, сформульована з достатньою чіткістю, щоб дозволити йому передбачати, що діяння, за яке його було засуджено, є злочинними з погляду цього положення¹⁸.

Окремі проблеми виявляються і у встановленні ознак організованої групи. У Постанові Верховного Суду від 14 листопада 2018 р. (справа № 484/1134/16-к) визначено, що відповідно до ч.3 ст.28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні та вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які зорганізувались у стійке об'єднання для вчинення цих злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на здійснення цього плану, відомого всім учасникам групи. Визначальною рисою організованої групи є стійкість такого об'єднання. Групу можна визнати стійкою лише за умови, якщо вона є стабільною та згуртованою. Згуртованість групи проявляється у

¹⁸ Постанова Верховного Суду від 04 грудня 2018 року (справа № 161/3885/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039>

наявності постійних міцних внутрішніх зв'язків між учасниками групи, їх правил поведінки, організатора, чіткого визначення ролі кожного учасника, високого рівня узгодженості дій учасників, єдиного плану, в якому передбачено розподіл функцій учасників групи і який доведено до їх відома. Стабільність групи виявляється у системності та детальній організації функціонування групи, здатності до заміни учасників, прикритті своєї діяльності, як своїми силами, так і за допомогою сторонніх осіб, наявності для функціонування групи фінансових та інших матеріальних засобів. Організована група, на відміну від групи з попередньою змовою (без попередньої змови), утворюється не одномоментно, а впродовж тривалого часу. Утворення (створення) організованої групи слід розуміти як сукупність дій з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для зайняття злочинною діяльністю. Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації до злочину і включають підшукування співучасників, об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складання плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора такої групи є утворення стійкого об'єднання осіб для зайняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних зв'язків¹⁹.

Таким чином, аналіз судової практики, статистики правоохоронних органів, а також аналітичних довідок та чинного міжнародного, європейського та національного законодавства надав підставу для констатації, що на сьогоднішній день основні проблеми протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів пов'язані із відсутністю адекватного понятійно-категорійного апарату, неповною відповідністю національного законодавства міжнародним та європейським стандартам протидії таким суспільно небезпечним діянням, а також неефективністю механізму кримінологічного та кримінально-правового запобігання. Одночасно із цим окремі прогалини також зумовлені чисельними помилками, які виникають під час кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 14 листопада 2018 р. (справа № 484/1134/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77968934>

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЇЇ СКЛАДОВИХ ЧАСТИН І КОМПОНЕНТІВ

Національне кримінальне законодавство передбачає достатньо незначну кількість кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері незаконного обігу зброї. Родовим об'єктом більшості із них є громадська безпека, що зумовлено тим, що вогнепальна зброя є предметом, що має підвищений ступінь суспільної небезпечності.

Першою кримінально-правовою нормою, яку доцільно розглянути є ст. 262 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем. **Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення** – громадська безпека. **Предмет кримінального правопорушення** – вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, радіоактивні матеріали. **Об'єктивна сторона** може бути реалізована шляхом виконання таких альтернативних дій як: 1) викрадення; 2) привласнення; 3) вимагання; 4) заволодіння шляхом шахрайства; 5) заволодіння шляхом зловживання службовим становищем. **Кваліфікуючі ознаки:** 1) дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння предметами, що перелічені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем; 2) дії, вчинені організованою групою, розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я. **Суб'єкт** – фізична осудна особа. **Суб'єктивна сторона** – умисна форма вини (прямий умисел).

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 262 КК України частіше за все вчиняється у сукупності із іншими видами суспільно небезпечних діянь. Як правило, сукупність передбачає наявності насильницьких або насильницько-корисливих злочинів знаряддям яких є вогнепальна зброя. Одночасно із цим, часто протиправні діяння, передбачені ст. 262 КК України вчиняються у сукупності із діянням, передбаченим ст. 257 КК України. Необхідно відзначити, що аналіз практики Верховного Суду свідчить про те, що у непоодиноких випадках факт створення банди не доводиться органами досудового розслідування.

Так, відповідно до постанови Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 24 березня 2021 року (справа № 621/802/17, провадження № 51-5309км20) трьох осіб обвинувачено у вчиненні

кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 185, ч. 2 ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 257, ч. 4 ст. 187 за таких обставин: у серпні 2016 року ОСОБА_9 вирішив створити та очолити озброєну організовану групу (банду), діяльність якої спрямована на здійснення нападів на окремих громадян з метою заволодіння їх майном, до складу якої вирішив залучити ОСОБА_10 та ОСОБА_11, з якими він був тривалий час знайомим та перебував у дружніх стосунках, а з ОСОБА_10 раніше спільно вчинив злочин проти власності. ОСОБА_10 та ОСОБА_11, усвідомлюючи, що дають згоду на участь у створеній ОСОБА_9 озброєній банді, об'єдналися між собою для поєднання зусиль, спрямованих на досягнення єдиного злочинного результату, здійснення озброєних нападів на окремих громадян з метою заволодіння їх майном, прийняли пропозицію останнього та дали свою згоду на вступ до банди та участь у ній та вчинюваних нею злочинах. З метою безпечного погодження плану злочинних дій та координації функцій учасників озброєної організованої групи, своєчасного готування бандою нападів на громадян ОСОБА_10, ОСОБА_9 та ОСОБА_11 збиралися за місцем проживання братів ОСОБА_12 у будинку АДРЕСА_3. Для надання мобільності діяльності озброєної організованої групи, забезпечення доставки та безпечного відходу з місця вчинення злочину учасниками банди було вирішено використовувати автомобіль марки «Москвич 2715», яким користувався ОСОБА_9. ОСОБА_9, узявши на себе роль організатора, розробив план заволодіння майном ОСОБА_13 та ОСОБА_14 шляхом вчинення озброєного нападу на потерпілих за місцем їх мешкання, а також як активний учасник банди, що вступив до неї, будучи обізнаним про єдиний злочинний план та ролі кожного із учасників, взяв участь в обговоренні плану вчинення розбійного нападу на ОСОБА_13 і ОСОБА_14 та розподілі функцій кожного з учасників організованої групи, заздалегідь підготувавши маски «балаклави», рукавички для запобігання залишенню слідів, а також вогнепальну зброю - мисливський карабін моделі "Сайга-МК", калібр 7,62 мм.

Реалізуючи злочинний умисел, ОСОБА_9, ОСОБА_10 та ОСОБА_11, діючи у складі організованої групи, 07 листопада 2016 року о 00:30 год. приїхали на автомобілі «Москвич 2715» до спортивного стадіону в с. Таранівка Зміївського району Харківської області, залишили неподалік будинку автомобіль для того, щоб не викликати зайвого шуму і не викрити своєї присутності, надягли заздалегідь придбані та підготовлені ОСОБА_9 для вчинення розбійного нападу маски «балаклави» та рукавички, взяли мисливський карабін моделі «Сайга МК», калібр 7,62 мм, й направилися до домоволодіння ОСОБА_13 і ОСОБА_14. Підійшовши до домоволодіння АДРЕСА_3, виставивши скло вікна веранди, ОСОБА_9 проник до вказаного будинку, після чого відкрив запірний пристрій вхідних дверей, а ОСОБА_10, тримаючи при собі мисливський карабін моделі «Сайга МК», калібр 7,62 мм, відповідно до заздалегідь оговореного плану зайшов в середину будинку, де, реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на напад організованою групою

з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, завдали ОСОБА_13 декілька ударів в голову, руки та тулуб, погрожуючи при цьому вогнепальною зброєю вбити ОСОБА_13 та ОСОБА_14, вимагали передати їм гроші. ОСОБА_13 був вимушений повідомити ОСОБА_10 та ОСОБА_9 про те, що він зберігає свої грошові кошти в погребі, який розташований на території домоволодіння...

У цей же день ОСОБА_10 за попередньою змовою з ОСОБА_9 із вказаного будинку ОСОБА_15 викрали мисливський карабін моделі «Сайга МК», калібром 7,62 мм, із заводським номером та серією «НОМЕР_1», який є нарізною вогнепальною зброєю, та п'ять упаковок патронів калібром 7,62 мм до нього, які є боєприпасами, а саме мисливськими проміжними патронами калібру 7,62 мм, вартістю 7370 грн., який перемістили та незаконно зберігали без передбаченого законом дозволу за місцем проживання ОСОБА_10 в буд. АДРЕСА_3 та в гаражі, розташованому поблизу АДРЕСА_3, яким користується ОСОБА_9, до вилучення його працівниками поліції 07.11.2016 року. За вироком Зміївського районного суду Харківської області від 21 березня 2018 року ОСОБА_9, ОСОБА_10 та ОСОБА_11 в частині обвинувачення за ст. 257 КК України визнано невинуватими та виправдано²⁰.

Із вироку місцевого суду вбачається, що обвинувачені протягом досудового слідства та під час судового розгляду категорично заперечували, що вчиненню озброєного нападу 07 листопада 2016 року передувало утворення стійкого злочинного об'єднання, яке мало певну структуру, визначилося з правилами внутрішньої й зовнішньої поведінки. Також заперечували, що ними було обрано лідера групи, й були наміри вчиняти подібні напади. Ніхто з обвинувачених не повідомляв про намір на продовження злочинної діяльності або планування вчинення інших злочинів у майбутньому у тому ж складі з розподілом ролей. Згідно з положеннями постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації, чи банда була створена як така.

²⁰ Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 24 березня 2021 року (справа № 621/802/17, провадження № 51-5309км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848960>

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, суд першої інстанції дійшов висновку про виправдання обвинувачених за ст. 257 КК України, оскільки орган досудового розслідування, констатує наявність у діях обвинувачених ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 ознак бандитизму та кваліфікуючої ознаки щодо вчинення злочину у складі організованої групи, не надав в судовому засіданні достатніх доказів, які свідчать про це. Також у судовому засіданні органом досудового розслідування не надано переконливих доказів, на підставі яких суд міг дійти висновку, що взаємовідносини між обвинуваченими відповідали такому рівню спільної злочинної діяльності, за якого дії кожного з них визначаються не просто попередньою змовою, а додатковими іншими ознаками, характерними для бандитизму²¹.

Під час кваліфікації також необхідно враховувати, що у випадках, коли особа окрім зброї заволоділа іншими предметами, такі діяння мають кваліфікуватись за ст. 262 КК України та відповідними статтями кримінального законодавства, якими передбачено кримінальну відповідальність за протиправні діяння проти власності (наприклад, ст. 185, ст. 186 КК України тощо). Якщо, наприклад, особа заволоділа вогнепальною зброєю з метою вчинення розбійного нападу та вчинила його, такі дії повинні кваліфікуватись за ч. 1 ст. 262 КК України та ч. 1 ст. 187 КК України. Проте якщо особа вчинила розбійний напад з метою заволодіння вогнепальною зброєю (окрім гладкоствольної мисливської) такі дії мають бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 262 КК України.

Найбільш розповсюдженим та безпосередньо пов'язаним із незаконним обігом вогнепальної зброї є кримінальне правопорушення, передбачене ст. 263 КК України, якою встановлено кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. **Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення** – громадська безпека. **Предмет кримінального правопорушення** – вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої (ч. 1 ст. 263 КК України); 2) кинджалів, фінські ножи, кастети та інша холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК України). **Об'єктивна сторона** може бути реалізована шляхом виконання таких альтернативних дій як: 1) носіння; 2) зберігання; 3) придбання; 4) передача; 5) збут. **Суб'єкт** – фізична осудна особа. **Суб'єктивна сторона** – умисна форма вини (прямий умисел). У ч. 3 ст. 263 КК України передбачено спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності для особи, яка вчинила діяння, передбачені чч. 1-2 ст. 263 КК України та добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

²¹ Постанова Третньої судової палати Касаційного кримінального суду від 24 березня 2021 року (справа № 621/802/17, провадження № 51-5309км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848960>

Під час кваліфікації факту вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК України (як і більшості протиправних діянь, які вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій) обов'язковим є встановлення та доведення факту тривалого існування цілісного суб'єкта злочинної діяльності.

ОСОБА_7 діючи за попередньою змовою з особою яка обвинувачується за ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 307, ч. 1 ст. 310 КК України, матеріали кримінального провадження відносно якого виділені в окреме провадження та зупинені на підставі ухвали суду від 30.01.2024 року в подальшому Особа №2, придбав при невстановлених слідством обставинах вогнепальну зброю, а саме револьвер, та 26.02.2019 року, близько 16:23 годин, перебуваючи за кермом автомобіля марки «Фіат Добло», д.н.з. НОМЕР_1, та рухаючись по вул. Січових Стрільців, в районі мосту через р. Прут в м. Чернівці, незаконно, без передбаченого законом дозволу, збув (передав) покупцю ОСОБА_8 револьвер, який являється нарізною вогнепальною зброєю - виготовленою саморобним способом з використанням частин (рамка з руків'ям та ударно-спусковий механізм) 5 зарядного 4 мм револьвера «ЕКОЛ Агда», заводський «ЕАЯ-1350870», призначеного для стрільби 4 мм патронами Флобера та барабана із стволом калібру 5,6 мм виготовлених саморобним способом, який придатний для проведення пострілів 5,6мм спортивно-мисливськими патронами кільцевого запалення. Крім цього, ОСОБА_7, діючи за попередньою змовою з Особою №2 придбав при невстановлених слідством обставинах вогнепальну зброю та бойові припаси (вибухові пристрої), а саме пістолет WALTER Mod PP, німецького виробництва та три гранати Ф-1 з запалами УЗРГМ, які Особа №2 03.04.2019 року зберігала в автомобілі марки «Фіат Добло», який був припаркований напроти «Залізничного вокзалу» по вул.Ю.Гагаріна,38 в м. Чернівці та які збув за гроші в сумі 27100 грн. ОСОБА_8. В подальшому Особа №2, діючи за попередньою змовою з ОСОБА_7 03.04.2019 року близько 13:35 годин на своєму автомобілі марки «Фіат Добло», приїхав до домоволодіння ОСОБА_7, за адресою: АДРЕСА_1, від якого отримав 20 патронів та, без передбаченого законом дозволу, збув (продав) за гроші в сумі 1450 грн. покупцю ОСОБА_8, 20-патронів з маркувальними позначеннями «S&B 14 7.65 Вг.». Крім цього, Особа №2, діючи за попередньою змовою з ОСОБА_7 завчасно отримав від ОСОБА_7 придбаний останнім при невстановлених обставинах бойовий припас, а саме реактивну протитанкову гранату РПГ-22 «Нетто», яку 03.10.2019 року, близько 13:30 годин, знаходячись в салоні автомобіля марки «Фіат Добло», який був припаркований на території АЗС «Укр-Петроль» за адресою: м. Чернівці, вул.Машинобудівників,3б, незаконно, без передбаченого законом дозволу, продав за гроші в сумі 6300 грн. покупцю ОСОБА_8. Крім цього, 03.10.2019 року, в період часу з 14:28 год. до 16:40 год., під час обшуку автомобіля марки «Фіат Добло», який був припаркований за адресою: м. Чернівці, вул.Білоруська,8а, та яким керував Особа №2, виявлено

та вилучено: 60 патронів з маркувальними позначеннями «711 76», калібру 7,62мм та реактивну протитанкову гранату РПГ-22 «Нетто», яких Особа №2 отримала від ОСОБА_7...²²

Згідно положень ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. За змістом закону, організована група є більш складною формою співучасті осіб, які займаються злочинною діяльністю. Їхні взаємовідносини досягають такого рівня сумісної діяльності, за якого дії кожної з них визначаються не попередньою змовою, а іншими чинниками, зокрема, відповідними правилами поведінки, статутами, планами, тощо, виконання яких є обов'язком для цих осіб. Тільки за таких умов група набуває якісно інших ознак свого існування, які свідчать про стійкість і зорганізованість. Організована група, на відміну від групи з попередньою змовою (без попередньої змови), утворюється не одномоментно, а впродовж тривалого часу. Також належить ураховувати, що співучасть у злочині не є тотожним поняттям співучасті в злочинній діяльності, оскільки співучасть у злочині полягає у взаємодії співучасників, спрямованій лише на забезпечення злочинного результату, співучасть же у злочинній діяльності передбачає забезпечення не тільки злочинного результату, але й збереження самого об'єднання на майбутнє (як цілісного суб'єкта злочинної діяльності). Стороною обвинувачення повинні бути зібрані і надані суду докази не тільки щодо конкретного злочину, вчиненого злочинним об'єднанням, але й стосовно діяльності винних, безпосередньо пов'язаної з утворенням такого об'єднання (від ситуативних дій осіб, які мали наміри поєднати свої умисли щодо утворення злочинного об'єднання з метою вчинення конкретних злочинів, до цілком змістовних зв'язків цих осіб, які набувають по суті статусу учасників такого об'єднання, яке за своїми видовими характеристиками точно відповідає законодавчо визначеному його змісту). Для організованої групи характерною є її згуртованість, яка проявляється, зокрема, у наявності постійних міцних внутрішніх зв'язків між учасниками групи. При вирішенні питання про скоєння особою злочину у складі організованої групи потрібно брати до уваги не лише її участь у вчиненні злочину разом з іншими особами, але й зміст її вини, тобто усвідомлення нею членства в організованій злочинній групі та своїх обов'язків у цій групі. Дослідивши надані стороною обвинувачення докази, районний суд дійшов висновку про недоведеність тієї обставини, що ОСОБА_8 та Особи 2 і 3 були об'єднані у стійку організовану групу та ОСОБА_8 вчинив злочини у її складі. Такі висновки судова колегія вважає

²²Вирок Новоселицького районного суду Чернівецької області від 31 січня 2024 року (справа № 724/514/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116850037>

правильними, які відповідають фактичним обставинам справи. Як вже було зазначено, злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо у його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувались у стійке об'єднання для вчинення цього та інших злочинів. Під час розгляду справи у районному та апеляційному суді Онишук вказував, що із обвинуваченим (Особою 3), який, за версією обвинувачення був третім членом організованої групи, він не був знайомий взагалі та побачив Особу 3 лише у суді. Доказів, що Особа 3 брав участь у готуванні або вчиненні злочинів, які становлять об'єм обвинувачення ОСОБА_8, у справі немає. Під час апеляційного розгляду прокурор підтвердив, що у ході проведених численних НСРД жодних зв'язків між Особою 3 та Онищуком не зафіксовано²³.

Ще одним прикладом неправильної кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК України у складі групи осіб за попередньою змовою є обставини, визначені в Ухвалі Полтавського апеляційного суду від 07 жовтня 2024 року (справа № 635/1997/21).

Так, у невстановлені досудовим розслідуванням час та місці ОСОБА_10 під час копань знайшов нарізну вогнепальну зброю «СВТ-40» калібру 7,62 мм, придбавши її таким чином, та відніс у гараж АДРЕСА_4, де в подальшому зберігав. 07 липня 2020 року ОСОБА_10 за попередньою змовою з ОСОБА_7 домовився про збут вказаної вогнепальної зброї особі під вигаданими анкетними даними ОСОБА_11 за 6000 грн. Наступного дня, близько 10 год. 45 хв. ОСОБА_10, перебуваючи у гаражі по АДРЕСА_5, за попередньою змовою з ОСОБА_7, без передбаченого законом дозволу, збули під час проведення контролю за вчиненням злочину особі з вигаданими анкетними даними - ОСОБА_11 нарізну вогнепальну зброю розукомплектовану самозарядну гвинтівку зразка 1940 року «СВТ-40» калібру 7,62 мм, яка придатна для проведення пострілів патронами роздільного спорядження. Крім того, у невстановлені досудовим розслідуванням час та місці ОСОБА_10 знайшов невстановлену кількість боєприпасів, придбавши їх таким чином, та відніс у гараж АДРЕСА_4, де в подальшому зберігав. 29 липня 2020 року близько 17 год. 15 хв. ОСОБА_10, перебуваючи у вказаному вище гаражі по АДРЕСА_5, без передбаченого законом дозволу, під час проведення контролю за вчиненням злочину, збув особі під вигаданими анкетними даними ОСОБА_11 за 250 грн бойові патрони калібру 7,62x54 R в кількості 52 одиниці, з яких 3 патрони придатні для проведення пострілів, а 49 патронів не придатні. Крім того, ОСОБА_7 у невстановленому досудовим розслідуванням місці під час копань знайшов нарізну вогнепальну зброю - пістолет «Berreta НОМЕР_1», придбавши її таким чином, та відніс додому по АДРЕСА_3, де в подальшому зберігав. 28

²³ Ухвала Колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення Чернівецького апеляційного суду від 18 липня 2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120477320>

серпня 2020 року близько 12 год. 25 хв. ОСОБА_7, перебувачи у відділенні № НОМЕР_2 ТОВ «Нова пошта» по АДРЕСА_6, без передбаченого законом дозволу, під час проведення контролю за вчиненням злочину збув особі під вигаданими анкетними даними ОСОБА_11 за 8000 грн пістолет «Berreta M1934», який придатний для проведення пострілів²⁴.

У статті 28 КК України передбачені форми співучасті, які виділені залежно від стійкості суб'єктивних зв'язків (суб'єктивних ознак) між учасниками злочинних груп. Залежно від цього відрізняються такі злочинні групи: група осіб (декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою); група осіб за попередньою змовою (декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення); організована група (декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи); злочинна організація (стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп). Учинення злочину за попередньою змовою групою осіб підвищує суспільну небезпеку вчинюваних дій, а тому в Особливій частині КК України значна кількість статей передбачає вказану ознаку як кваліфікуючу. Водночас, вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, якщо воно прямо не передбачене в статтях Особливої частини КК України, визнається обтяжуючою обставиною при призначенні покарання. Диспозицією ч.1 ст.263 КК України встановлена кримінальна відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу. Тобто, нормою цієї статті Кодексу не передбачена така кваліфікуюча ознака як вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою. Тому суд помилково кваліфікував дії ОСОБА_7 за епізодом від 11 липня 2020 року (збут вогнепальної зброї (розукомплектована самозарядна гвинтівка зразка 1940 року «СВТ-40» калібру 7,62 мм) без передбаченого законом дозволу) за ч.2 ст.28 та ч.1 ст.263 КК України²⁵.

²⁴ Ухвала Полтавського апеляційного суду від 07 жовтня 2024 року (справа № 635/1997/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122294920>

²⁵ Ухвала Полтавського апеляційного суду від 07 жовтня 2024 року (справа № 635/1997/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122294920>

Ст. 263-1 КК України встановлено кримінальну відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. **Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення** – громадська безпека. **Предмет кримінального правопорушення** – вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої. **Об'єктивна сторона** щодо вогнепальної зброї може бути реалізована шляхом виконання таких альтернативних дій як: 1) незаконне виготовлення; 2) переробка; 3) ремонт; 4) фальсифікація маркування; 5) незаконне видалення маркування; 6) зміна маркування. **Об'єктивна сторона** щодо бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв може бути реалізована шляхом лише шляхом виготовлення. **Кваліфікуючими ознаками є:** 1) вчинення дій повторно або за попередньою змовою групою осіб; 2) вчинення дій організованою групою. **Суб'єкт** – фізична осудна особа. **Суб'єктивна сторона** – умисна форма вини (прямий умисел).

Ст. 257 КК України передбачено кримінальну відповідальність за бандитизм. Одним з проблемних питань при кваліфікації бандитизму є співвідношення цього складу кримінального правопорушення з незаконним поводженням з вогнепальною та холодною зброєю, відповідальність за яке передбачена статтями 262, 263 та 263-1 КК України.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів належить кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених статтями 257 і 262 або 263 КК України.

Дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додаткової кваліфікації за статтею 263 КК не потребують²⁶.

Така позиція обумовлена тим, що обов'язковою ознакою банди є озброєність, тобто наявність у учасників банди холодної або вогнепальної зброї чи боєприпасів до неї, а оскільки ця ознака вже включена до об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 257 КК України (а підвищений рівень суспільної небезпечності такого діяння у зв'язку з наявністю такої додаткової ознаки враховано при конструюванні санкції цієї

²⁶ Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 1. С. 6.

статті), то додаткової кваліфікації факт наявності зброї не потребує. У той же час, дії, пов'язані із незаконними заволодінням такою зброєю, її збутом (передачею особам, які не є учасниками банди), виготовленням, переробкою, видаленням чи зміною її маркування, об'єктивними ознаками бандитизму не охоплюються і за наявності відповідних ознак потребують додаткової кваліфікації за статтями 262-263-1 КК України.

На практиці зустрічаються випадки помилкової кваліфікації, пов'язані як з надмірною кваліфікацією (коли додатково інкримінуються дії, які не потребують додаткової кваліфікації), так і недостатньою кваліфікацією (коли дії, які не охоплюються ознаками бандитизму, не знаходять своєї належної кримінально-правової оцінки).

Так, вироком Київського районного суду м. Одеси від 17 січня 2023 року у справі № 947/1843/23 за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених частиною 4 статті 28, частиною 4 статті 189, частиною 4 статті 28, частиною 1 статті 194, частиною 5 статті 27, частиною 4 статті 28, частиною 2 статті 194, частиною 2 статті 255, статтею 257, частиною 4 статті 28, частиною 1 статті 263 КК України, був засуджений ОСОБА_5, який діючи у складі банди займався вимаганням, зокрема відповідно до плану з метою залякування потерпілих, отримував від інших учасників банди гранати для вчинення кримінального правопорушення, підкидав рюкзак з гранатою на територію підприємства, що належало потерпілому, скидав гранату з квадрокоптера, зберігав зазначені предмети за місцем проживання до вчинення кримінального правопорушення. Зазначені дії ОСОБА_5 були кваліфіковані за частиною 4 статті 28, частиною 1 статті 263 КК України як носіння, зберігання, придбання, передача вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, вчинені в складі злочинної організації²⁷.

Така кваліфікація не відповідає принципам кримінального права і є надмірною. По-перше, посилення на частину 4 статті 28 КК України є зайвим. Дії винної особи були кваліфіковані за статтею 257 КК України як участь у банді, яка є різновидом злочинної організації, а тому ця ознака вже була врахована при кваліфікації і не повинна інкримінуватися вдруге, оскільки це є порушенням принципу недопустимості подвійного інкримінування. По-друге, як уже зазначалося озброєність є ознакою кримінального правопорушення, передбаченого у статті 257 КК України, а тому носіння, зберігання та передача вибухового пристрою, яким була озброєна винна особа, не потребує додаткової кваліфікації за статтею 263 КК України. Не можна інкримінувати винній особі і придбання вибухового пристрою, оскільки вона отримала його від інших учасників банди, тож ознак незаконного придбання в її діях немає. Враховуючи викладене, посилення на частину 4 статті 28 та частину 1 статті 263 КК України при формулюванні обвинувачення в цій ситуації є зайвим.

²⁷ Вирок Київського районного суду м. Одеси від 17 січня 2023 року у справі № 947/1843/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108469488>.

У той же час вироком Старобешевського районного суду Донецької області від 09 жовтня 2012 року у справі № 1-57/2012 був засуджений ОСОБА_11 за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 257, частиною 3 статті 289, частиною 4 статті 187 та частиною 2 статті 353 КК України. Зазначена особа створила банду, члени якої, видаючи себе за працівників міліції зупиняли інкасаторські автомобілі і здійснювали напади на них, з метою заволодіння грошовими коштами. Для нападу ОСОБА_11 використовував мисливський нарізний карабін «Сайга МК-03», який належав йому на законних підставах, а також пістолет «RG-88», який відповідно до висновку експертизи є короткоствольною гладкоствольною вогнепальною зброєю – пістолетом калібру 9 мм, заводського виготовлення, з каналу ствола якого вилучена втулка з перегородкою, внаслідок чого стало можливим здійснення з нього пострілів не тільки газовими чи холостими патронами, але і патронами, спорядженими еластичними чи твердими кулями²⁸. Дозвіл на придбання, зберігання, носіння газового пістолету, як і мисливського карабіну, у винного був і можливо саме тому йому не інкримінували склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 263 КК України. Проте не отримав належної правової оцінки той факт, що газовий пістолет «RG-88», на який був виданий дозвіл, відповідно до положень Постанови КМУ «Про порядок продажу, придбання, реєстрації обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» від 07 вересня 1993 року № 706 є спеціальним засобом²⁹. У ОСОБА_11 ж зберігався та використовувався для вчинення кримінального правопорушення модифікований предмет, який вже має статус вогнепальної зброї. У судовому рішенні не знайшло відображення, хто саме переробив газовий пістолет у вогнепальну зброю, проте факт видачі дозволу та знаходження його у постійному володінні ОСОБА_11 дає підстави вважати, що це було зроблено саме ним. Відповідно до чинного кримінального законодавства такі дії повинні кваліфікуватися за статтею 263-1 КК України, проте на момент вчинення кримінального правопорушення діяла інша редакція кримінального законодавства, а тому дії винної особи повинні були кваліфікуватися за частиною 1 статті 263 КК України як незаконне виготовлення вогнепальної зброї. Якщо ж було б встановлено, що модифікація була здійснена іншою особою, необхідно було б вирішувати питання щодо кримінально-правової оцінки придбання вогнепальної зброї ОСОБА_11.

У цьому ж судовому рішенні знайшла своє відображення ще одна правова позиція щодо кваліфікації незаконного поводження зі зброєю членами

²⁸ Вирок Старобешевського районного суду Донецької області від 09 жовтня 2012 року у справі № 1-57/2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/28015554>.

²⁹ Про порядок продажу, придбання, реєстрації обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 вересня 1993 року № 706. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF#Text>.

банди – дії особи, які полягали у незаконному поводженні зі зброєю, які не охоплювалися умислом інших учасників банди (якщо вони не знали про наявність такої зброї у винної особи) або які здійснювалися до чи після того, як банда була створена, підлягають самостійній кримінально-правовій оцінці. Так, один з учасників зазначеної вище банди зберігав вдома гранату, а інший – вибуховий пристрій, які вони придбали і зберігали до створення банди. Такі дії були правильно кваліфіковані за частиною 1 статті 263 КК України як незаконне придбання, носіння та зберігання вибухового пристрою.

На відміну від бандитизму, кримінальна відповідальність за який передбачена статтею 257 КК України, об'єктивна сторона терористичного акту (стаття 258 КК України) не передбачає обов'язкової ознаки озброєності винної особи. Застосування зброї або вчинення вибуху є лише одними з альтернативних діянь, передбачених у статті 258 КК України, і не охоплюють незаконні заволодіння, придбання, носіння, зберігання, передачу, збут, виготовлення, ремонт вогнепальної зброї або зміну її маркування, а також незаконне поводження з вибуховими речовинами та пристроями, а тому за наявності відповідних підстав підлягають додатковій кваліфікації за статтями 262-263-1 КК України. Така теза знаходить своє відображення і в судовій практиці.

Так, відповідно до постанови Верховного Суду України від 15 вересня 2022 року у справі справа № 639/1772/16-к, залишено без змін вирок щодо ОСОБА_7, який за допомогою вогнепальної зброї та вибухових пристроїв, які він придбав, зберігав та носив без передбаченого законом дозволу, вчиняв вибухи, які мали на меті залякування населення та інші цілі, характерні для терористичного акту. Зазначені дії були правильно кваліфіковані за частиною 1 статті 263 та частиною 1 статті 258 КК України³⁰.

Що стосується співвідношення норм про незаконне поводження з вогнепальною зброєю (статті 262-263-1 КК України) та створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (стаття 260 КК України), то Верховний Суд України сформував з цього приводу наступну позицію. Визначальною юридичною ознакою незаконного збройного формування, відповідальність за участь у якому передбачена частиною 2 статті 260 КК, є наявність у відповідної воєнізованої групи вогнепальної, вибухової або іншої зброї. Сам факт озброєності такої групи перетворює участь у ній на самостійний більш тяжкий злочин порівняно з участю в незаконному воєнізованому формуванні, оскільки розцінюється законодавцем як обставина, що значно підсилює соціальну небезпеку діяльності угруповання. Озброєність воєнізованого угруповання передбачає зберігання, передачу один одному і носіння зброї його учасниками. Тому стаття 263 КК застосовується лише щодо протиправної поведінки, яка не охоплюється безпосередньою діяльністю незаконного збройного формування: придбання зброї для його

³⁰ Постанова Верховного Суду України від 15 вересня 2022 року у справі № 639/1772/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106354719>.

створення або ж для озброєння вже існуючого формування із зовнішніх джерел, передача або збут предметів злочину іншим особам, котрі не є учасниками угруповання, тощо. Відповідно до встановлених судами фактичних обставин провадження придбані у складі не передбаченого законом збройного формування вогнепальну зброю і бойові припаси засуджені носили та зберігали при собі лише під час виконання завдань незаконного збройного формування, а також вчинення у його складі інших злочинів³¹.

³¹ Постанова Верховного Суду України від 28 лютого 2024 року у справі № 415/2182/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555176>.

Науково-практичне видання

**Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Данилевський А.О.,
Людвиченко О.О., Фурман М.О., Лисенко Д.С.**

**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО
ОБІГУ ЗБРОЇ**

Науково-практичні рекомендації